

Уводно излагање Радана Николића, председника Управног одбора Удружења

„Поштовани учесници округлог стола,

Испред Удружења бораца ратова од 1990. године Црне Горе, организатора овог округлог стола, поздрављам Вас и захваљујем што сте нашли времена да размијенимо мишљења о Предлогу Статута Регионалне комисије за утврђивање чињеница о ратним злочинима и другим тешким кршењима људских права на подручју некадашње СФРЈ (скраћено РЕКОМ).

Подсјећам да је Коалиција за РЕКОМ на Скупштини одржаној у Београду 26. марта ове године утврдила коначни Предлог Статута Комисије, који ће, колико ми је познато, овог мјесеца бити достављен на потпис и ратификацију странама уговорницама: Црној Гори, Словенији, Хрватској, Босни и Херцеговини, Македонији, Србији и тзв. Косову.

Од 1974. године, у свијету је основано преко 22 невладине службене комисије за истину и помирење, а РЕКОМ би био прва оваква комисија у Европи и прва међудржавна у историји.

Амбиција руководства Коалиције за РЕКОМ је да Комисија има статус међународне организације, а њен Статут, као оснивачки акт, првану природу међународног уговора, који има примат над домаћим законодавством. Шира јавна расправа о овом акту изван чланица Коалиције је изостала јер је очигледно тактика руководства Коалиције за РЕКОМ, на челу са координаторком Наташом Кандић, била да се лијепо сроченом причом добије начелна подршка оснивању Комисије, а потом уз »неодољив притисак на власти« уз »подршку релевантних међународних организација«, будуће државе

уговорнице доведу пред свршен чин и ратификују Статут Комисије. Прикупљање »милиона потписа« за Комисију требало је да прикрије овакву тактику, односно да замијени суспендовану вољу грађана да преко својих представника у парламенту одлуче о моделу Комисије и првеној природи и садржини њеног акта.

У вези са тим, подсјећам да су предсједници Хрватске и Србије, Иво Јосиповић и Борис Тадић на састанцима са представницима Коалиције за РЕКОМ истакли да мандат Комисије мора остати у оквирима правног система држава оснивача и да не смије задирати у надлежност државних органа.

Оваквим Предлогом Статута то није испоштовано па је пред странама уговорницама понижавајући задатак да оснују Комисију као властитог татора који, као међудржавно истражно тијело, обавезује на сарадњу, истражује и ислеђује, задаје домаће задатке и пријети казним одредбама, преузимајући на себе прерогативе судства, упркос начелу независности судова, које је и међународни стандард.

Из садржаја и образложења Предлога Статута јасно је да је тај акт направљен по узору на Римски Статут, оснивачки акт Међународног кривичног суда у Хагу. Цитирам детаљ из образложења статута: »Статут Комисије представља међународни уговор који су државе ратификовале и тиме учиниле дијелом домаћег правног поретка. Отуда произилази обавезујући карактер одредби из Статута, па и обавезност одредбе о сарадњи са Комисијом«. А обавезност сарадње са Комисијом и потупања по одредбама Статута на односи се само на државне органе, тужилаштва, судове, полицију, већ и на сва правна и физичка лица који су предмет интересовања Комисије: вјерске заједнице, политичке и културне организације, медије, бивше и садашње државне функционере и службенике, новинаре итд.

Комисија, чији је мандат 3 године, између осталих, има следеће задатке и овлашћења:

- да утврди чињенице о ратним злочинима и другим тешким кршењима људских права учињеним на подручју некадашње СФРЈ у периоду од 1. јануара 1991. до 31. децембра 2001. године, као и политичким и друштвеним околностима које су утицале на чињење ових дјела и посљедицама до којих су злочини и кршења права довели;
- да прикупи податке о судбини несталих бораца и цивила и мјестима затварања и изради пописе људских губитака и мјеста затварања;
- да одржи јавне сесије о дјеловању државних институција, политичких организација,

културних и научних установа, цркава и вјерских заједница и медија уочи и току оружаних сукоба, уз обавезно присуство позваних лица и пренос преко државних медија;

□ да узима изјаве и прикупља документацију и да подноси кривичне пријаве надлежном тужилаштву ради обезбјеђења присуства лица, као и ради изрицања казне за одбијање лица да да изјаву;

□ да за давање одређених података Комисији препоручи суду да приликом изрицања пресуде узме то као олакшавајућу околност од битног значаја за одмјеравање висине казне осумњиченом лицу, односно да предложи учиниоца кривичног дјела за дјелимично помиловање, односно за ванредно ублажавање казне;

□ да сачини завршни извјештај и у њему констатује да постоји озбиљна сумња да је одређено лице учинило ратни злочин односно тешко кршење људских права, а у погледу случајева који су процесуирани у присуству оптуженог, да упути на одговарајућу пресуду при чему Комисија може утврђивати нове чињенице;

□ да у завршном извјештају препоручи модел материјалних и симболичких репарација за жртве, начин за реформу институција и механизме којима се обезбјеђује интеграција утврђених чињеница у образовне системе држава чланица попут измјене садржаја у уџбеницима историје и »стварања заједничког записа о злочинима из 1990–их«;

□ да обавезе парламенте и владе држава уговорница да размотре завршни извјештај и обезбиједе реализацију препорука.

Предлог Статута садржи и казнене одредбе па ће се сматрати да је неко лице извршило кривично дјело кажњиво казном затвора до 1 године, или новчаном казном еквивалентном износу до 5,000 еура, ако свјесно да лажан податак Комисији, уништи неки документ или предмет у намјери спречавања Комисије да спроведе истраживање; открије податак који је Комисија примила уз услов повјерљивости, одбије да поступи према захтјеву Комисије за достављање, односно стављање на увид, документа или другог извора и слично.

Овакав модел Комисије и њена овлашћења су за Удружење спорни и неприхватљиви, а амбиција Комисије да за вријеме трогодишњег мандата обави све постављене задатке нереална, што се нарочито односи на прављење »свеобухватног историјског записа«, односно утврђивање чињеница о политичким и историјским околностима које су одлучујуће допринијеле избијању оружаних сукоба, као и чињењу ратних злочина и других тешких кршења људских права. Из образложења Предлога Статута, које се у великом дијелу своди на препривавање »Маркових конака« види се да су аутори овог акта свјесни да је истраживање узрока сукоба и злочина ризично и да нема гаранција да ће Комисија бити у стању да их превлада.

У саопштењу за јавност Организације породица заробљених, погинулих бораца и

несталих цивила Републике Српске, датом поводом прикупљање потписа за РЕКОМ, уз тврдњу да се ради о лажном пројекту о тзв. помирању коме не треба дати подршку, између осталог, наведено је: »Процес помирења није деполитизован, док би медијатори и организатори овакве иницијативе морално и на сваки други начин требало да буду некомпромитовани, што није случај«.

Интересантно је и мишљење да иза оснивања РЕКОМ стоје они исти који су разбили СФРЈ и основали Хашки трибунал, а који настоје да преко Комисије оперу своје ратне биографије, као и мишљење које у позадини оснивања РЕКОМ види “антиратно профитерство”, с обзиром на то да Комисија за РЕКОМ тражи мандат и финансирање на пуне три године с могућношћу продужетка до 6 мјесеци.

Аргументата за наведено реаговање и мишљења има, како у досадашњем раду појединаца из Коалиције за РЕКОМ и пракси једностраног суочавања са ратном прошлошћу и селективног приступа ратним злочинима и жртвама тих злочина, тако и у одредбама Предлогу Статута.

Евидентно је да не постоји општа воља да се афирмише пуна истина о ратним дешавањима из деведесетих година и на основу тога подијели одговорност међу учесницима ратних сукоба и политичким елитама држава насталих на простору бивше СФРЈ. Напротив, на јавној сцени и даље је профитерско утјеривање ратне кривице Србији и Црној Гори, односно бившој ЈНА и Војсци Југославије.

Све то указује на могућност да жртва Комисије, ма колико то апсурдно звучало, буде управо истина о ратним дешавањима из деведесетих година и да је задатак Комисије да за три – четири године, када би требало да се заврши и мандат Хашког трибунала, стави тачку на причу о тим ратовима.

На овакав исход упућују многе одредбе из Предлога Статута Комисије, које сматрамо спорним, као и оно што је тај акт морао да садржи, али је искључено из предмета интересовања Комисије.

- Дефиниција појма »борац« из Предлога Статута је и спорна и сувишна с озиром да закони страна уговорница садрже дефиницију тога појма, а појам »ратни злочин« не

обухвата најстрашнији од свих злочина - злочин трговине људским органима.

- Неприхватљива је и дефиниција појма »СФРЈ« која се није распала како се тврди, већ је разбијена и која је трајала до 27.04.1992. године, што је изостављено, а нетачан је и податак из те дефиниције да се једна од аутономних покрајина Србије звала Косово;

- Индикативно и неоправдано је изостављање 1990 године из интересовања Комисије, јер су те године почињена тешка кршења права српског народа у Хрватској и почели оружани сукобу у тој републици бивше СФРЈ, као и изостављање НАТО агресије на СРЈ 1999. године када су почињени масовни злочини над цивилима у СРЈ;

- Спорни су аргументи за одређивање Сарајева за сједиште Комисије, као и привилегован статус Босне и Херцеговине у Комисији и игнорисање постојања етнитета у тој држави.

- Давање Косову истог статуса као Србији је и провокативно, недобраонамјерно и неприхватљиво.

- Посебно је неприхватљив састав Комисије која броји укупно 20 чланова од којих су пет из Босне и Херцеговине, по три из Хрватске, Србије и Косова и по два из Словеније, Македоније и Црне Горе, као и кворум за рад и одлучивање Комисије са већином од 14 чланова, те критеријуми и процедура избора чланова селекционих одбора и чланова Комисије. Исти случај је и са доживотним имунитетом чланова Комисије од свих врста правних поступака у односу на изражено мишљење и поступање у оквиру обављања дужности.

Неуобичајено је да Предлога Статута не садржи процјену износа средстава за рад Комисије. Орјентације ради, буџет Комисије за национално јединство и помирење Јужне Африке, у којој је радило око 300 људи, износио је око 18 милиона долара за двоиполгодишњи мандат. Буџет РЕКОМ, као међудржавне комисије, свакако би вишесртруко надмашио овај износ.

Као човјеку који је у овој проблематици скоро двије деценије, добро ми је позната ситуација у Црној Гори када су у питању пали и нестали борци, ратни војни инвалиди и њихове породице, као и ратни злочини почињени над војницима ЈНА и Војске Југославије. Још 1994. године Удружење је направило картон палих и несталих бораца, а податке о овој популацији посједује и Министарство рада и социјалног старања. Годинама имамо изванредну сарадњу са Комисијом за нестала лица Владе Републике Србије која је по познавању ове проблематике, резултатима рада и односу према жртвама лидер у региону. Познате су ми и веома изражене слабости у раду Комисије за нестала лица Владе Црне Горе, које час има, час нема и која још увијек није преузела од Комисије за нестала лица Владе Републике Србије документацију о несталим лицима, борцима и цивилима, држављанима Црне Горе и ратним злочинима почињеним над њима, као ни потписала предложени протокол о сарадњи. Крајње је вријеме и да Државно тужилаштво Црне Горе покрене званичну истрагу о ратном злочину над припадницима бивше ЈНА из Никшићко-шавничке групе.

Набројене и друге слабости у раду црногорских државних органа нетреба да буду разлог за прихватање понуђеног модела РЕКОМ, односно туторства над државним институцијама. Напротив, овим институцијама треба дати подршку, инсистирати на поштовању Устава Црне Горе и начела о самосталности и независности тужилаштва и судова, који треба да раде на основу устава и закона и подносе кривичне пријаве и доносе пресуде на основу утврђеног чињеничног стања, а не на основу нечијих очекивања, па макар то била и европска.

Невладине организације, уз конструктивну критику, треба да помогне држави покретањем разних иницијатива и пружањем добрих услуга, а не да раде туђи посао и по мјери донатора квалификују ратна дешавања и пишу историју која ће нас додатно посвађати на унутрашњем и спољном плану.

Сумњам да Европска комисија подржава овакав модел РЕКОМ, али ако подржава онда то треба да се јавно зна, како би се знало и ко преузима одговорност за овакав пројекат и како би се спријечиле манипулације из користољубља појединаца и група из невладиног сектора. Зато је циљ овог округлог стола да се Предлог Статута РЕКОМ сагледа из више углова и допринесе да посланици у Скупштини Црне Горе изграде однос према овом акту у складу са позитивним прописима и интересима Црне Горе“.